

Sto let geografije na ljubljanski univerzi

Jernej Zupančič

Uvod

Za spremembo začnimo enkrat na koncu. Piše se leto 2020. Stoletni Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani se strumno kiti z nazivom najstarejše in osrednje geografske ustanove na Slovenskem. Ni več ne edina, a je največja in najbolj razvejena izobraževalna ustanova. Ponudba študija ni bila še nikoli tako raznolika in tudi geografi ter geografinje lahko najdejo realizacijo svojega kariernega poklicnega poslanstva na zelo različnih področjih. Mladim brucem in bruckam polagamo na srce stoletno mantra geografske vede: širino, celovitost in kompleksnost. Diplomante in diplomantke na začetku njihove kariere opominjamo k zvestobi vedi in kličemo k nadaljnjemu poglobljanju (po možnosti v raznoterih specialnostih). V letih stoletja (2019 se spominjamo ustanovitve, 2020 začetka predavanj in 2022 začetka društvene organiziranosti) je primerno pogledati na zgodbe ljudi in zgodovino vede ter ob tem upoštevati vsakokratni družbeni in prostorski okvir, iz katerega so prihajali študentje in v katerega so odhajali diplomanti uresničevati svoje strokovno poslanstvo. Vendar se je treba že na začetku ograditi od namere, da bodo tu navedeni vsi obrazi in napisane vse zgodbe.

Študij geografije sestavljata dva osnovna stebra v treh stopnjah, šestih smereh in z mnogimi predmeti. Približno polovica je usmerjena k pedagoškemu

profilu in polovica k strokovni (nepedagoški) geografiji. Triletni diplomski študij je informativnega značaja: diplomant(ka) prejme temelje geografske stroke in usvoji metodologijo in tehniko strokovnega dela, pedagoški profil pa ustrezno didaktično podlago. Druga stopnja je informativno-formativna: konča se z nazivom magistra oziroma magistrice in daje licenco za mnoga opravila v pisani paleti ponudb na trgu dela od uprave in politike do raziskovanja, turizma, v različnih gospodarskih vejah in samostojnem podjetništvu (kdor seveda hoče). Drugi, dvopredmetni steber je pedagoški, namenjen usposabljanju učiteljev na šolah vseh vrst in stopenj. Po opravljeni drugi stopnji študija prejme diplomant(ka) naziv profesor(ica). Zdaj lahko študenti in študentke izbirajo med petimi področij, organiziranimi kot moduli. Ti pokrivajo naslednje smeri geografskega aplikativnega delovanja: okoljska in fizična geografija, ruralno-urbane študije, področje turizma, GIS (geografski informacijski sistemi) in politična geografija. Zdaleč največja geografska knjižnica s kartografsko zbirko, fizičnogeografski in kartografski laboratorij ter raziskovalni center so podporni dodatek, ki dobro ilustrira živahnost delovanja Oddelka za geografijo, predvsem pa zagotavlja široko podporo vsem, ki jim je geografija postala življenjski smisel ali celo poslanstvo. Ob tem se pričakuje absolvirati veliko število izpitov, ki so nič drugega kot povzetek dolgega razvoja geografije, ki je od enovite vede izoblikovala pisano paleto geografskih panog in veččin in pri tem ostala enotna, kompleksna in široka. Pri nas je do tega vodila stoletje dolga pot.

Geografija je bila med ustanovnimi vedami Filozofske fakultete. Kot ena izmed nacionalno pomembnih humanističnih disciplin s širokim spektrom tematik je skozi stoletje delovanja pustila tu svoje sledove. V prispevku je osvetljeno spreminjanje vsebin geografije, od pretežno široke sintezne in interpretativne vede v glavnem za pedagoško rabo, do njene izrazite tematske specializacije, uporabne na različnih področjih, kot so javna uprava, prostorsko načrtovanje in politika, varstvo okolja, turizem in seveda šolstvo. Na te smeri so pomembno vplivale tuje geografske šole, a tudi domače družbene okoliščine, ki so od vede terjale vsebinske prilagoditve, da bi bili diplomanti kos vsakokratnim poklicnim izzivom. Ni samoumevno, da je kljub izzivom specializacije ostala enotna veda, in tudi ne, da je sploh ostala v humanističnem okviru. Geografija je morala na začetku zgraditi lastne temelje teoretično-metodološkega kompleksa in poiskati ključna področja praktičnega uveljavljanja stroke. Glavna značilnost razvoja

geografije je postopna tematska širitev in specializacija, kar je omogočilo držati korak z razvojem vede v svetu ter odgovarjati na izzive naglo se spreminjajoče slovenske družbe, ki je s forsirano industrializacijo in urbanizacijo oblikovala nagle prostorske spremembe, se pozneje terciarizirala in osamosvojila, vključila v EU in se srečuje s krizami različnih vrst. Uporabnost vede je še danes morda najpomembnejši izziv.

Pogumni začetki enotne geografije

Vsak začetek je težak, ker ga ne podpirajo izkušnje. Leta 1919 je v novih razmerah politično še urejajoče se Evrope nastala pobuda za ustanovitev Univerze v Ljubljani. Nastala je in geografija je bila med ustanovnimi disciplinami Filozofske fakultete. Začeti pa je bilo treba povsem na novo.

V prelomnem času po koncu prve svetovne vojne je bilo geografov diplomantov dunajske in graške univerze sicer precej, vendar nobeden med njimi še ni imel temeljnega pogoja za profesuro na novi *alma mater labacensis* – doktorata znanosti. Na morebitne kadrovske okrepitve iz nemškega govornega okolja ni bilo misliti iz načelnih razlogov. Če pogledamo malo širše, pa je obstajala srenja, ki je razmišljala in delala geografsko. V tej predhodnici velja omeniti Alexandra Georga Suppana, ki je prav v Ljubljani zasnoval temelje svoje poznejše imenitne akademske kariere v nemškem okolju, Vinka Šarabona, pisca več strokovnih del in učbenikov, Blaža Kocena in njegovega atlasa, Janeza Jesenka, Simona Rutarja, raziskovalca Ferdinanda Seidla, kartografa Petra Kozlerja, pesnika Otona Župančiča ali pa gornika Rudolfa Badjuro ter krasoslovca Pavla Kunaverja. Večini je dala temeljno popotnico dunajska univerza. Gotovo smemo h geografskim dušam prišteti tudi misijonarja in raziskovalca Sudana Ignacija Knobleharja, svetovno popotnico Almo Maksimiljano Karlin ali pa misijonarja severnoameriških Indijancev Friderika Barago: čeprav jim geografija ni bila osnovna strokovna popotnica, so s svojim delom veliko prispevali k vedenju o tujih deželah. Končno smemo k tej široki družini pripisati tudi pogumne alpske vodnike pri osvajanju visokogorja in jamarje, ki so iščoč vodne vire v kraškem podzemlju odkrivali in popisovali jame in brezna. In skoraj tri stoletja poprej je vrli polihistor J. V. Valvasor v sloviti *Slavi vojvodine Kranjske* napisal marsikaj, kar bi se lahko imenovalo regionalna geografija.

Začetna kadrovska zadrega ljubljanske geografske šole se je soočala tudi z morda (pre)nizkimi pričakovanji slovenske družbe in predvsem njenega upravljaljskega in političnega aparata, ki je našo vedo videl kot zemlje(o)pis: disciplino s širokim naborom znanj za dvig splošne izobrazbene ravni, vedo z obsežnim podatkovnim naborom in mnogo manj (če sploh) kot v različnih praksah uporabno stroko. Zemljepis je bil tedaj predvsem domoznanska disciplina, kar je utrjevalo položaj geografije kot nacionalno pomembne vede. Veliko diplomantov pa je kmalu našlo mesto v raznolikih praksah in vseskozi dokazovalo, da je poslanstvo geografije dejansko lahko tudi zunaj šolskih klopi. Za geografske akademske začetke je bilo treba kadrovsko seči v sosodstvo. Leta 1920 je zasedel mesto profesorja geografije dr. Artur Gavazzi, Dalmatinec italijanskih korenin, sicer pa predhodno profesor zagrebške univerze. Ljubljanska geografija je imela že v začetku dve stolici (za fizično geografijo in antropogeografijo). Po desetletju delovanja se je kadrovsko okrepila. Študij je zaživel, dobil je prve diplomante, organiziralo se je geografsko društvo (1922) in le malo pozneje (1925) sklenilo osmisлити svoj obstoj s stanovsko revijo *Geografski vestnik*. Vtis je, da so ustvarjalnost geografov tiste dobe bolj gnali disciplinarno motivirane emocije stanovske pripadnosti in narodni refleksi kot pa finančne spodbude. Gavazzi je bil po današnjih merilih specialist: zanimalo so ga fizičnogeografske vsebine v širokem razponu od podnebja do oceanografije in krasa. 1927 se je vrnil v Zagreb. Mladi kadri so relativno hitro povzeli sredino geografske panoge, to je na področju regionalne geografije. V. Bohinec, V. Šarabon, J. Rubić, F. Baš, A. Melik, R. Savnik in pozneje še S. Ilešič so tlakovali pot avtentični slovenski geografski znanosti. Uveljavili so se tudi na drugih področjih, kot je sodelovanje pri izdaji *Leksikona Dravske banovine* (1937) in pri pisanju turističnih vodnikov, odkrivali in varovali slovensko krajevno imenoslovje ter pisali razprave o gorništvu. Za vse ni bilo prostora in morda tudi ne razumevanja. Nekateri ustvarjalci so verjetno tudi zaradi nazorskih razlogov zavestno prezrli. Tako usodo je doživel tudi Roman Savnik, sicer zelo ustvarjalni pedagog in urednik več knjižnih izdaj. Prvi doktorant je bil Valter Bohinec (1921); doktoriral je iz demografske tematike. Zaradi razhajanj z vodstvom ni dolgo vztrajal v univerzitetnih vodah, a je bil pozneje izjemno dejaven na uredniškem, založniškem, enciklopedičnem in kartografskem področju. Melik je po doktoratu leta 1927 (Melik, 1927) postal asistent in najpomembnejši univerzitetni učitelj prve generacije slovenske

geografske šole. Leta 1933 je doktorat opravil S. Ilešič in kmalu prevzel tudi mesto učitelja. Z Melikom in Ilešičem sta bili postavljeni poglavitni ikoni slovenske geografije za naslednjih trideset let. Geografijo so utemeljevali kot enotno in tematsko široko vedo. Desetletja je veljalo, da mora geograf vedeti (skoraj) vse. Ta maksima je podpirala geografijo kot vedo za šolske klopi, širjenje znanja, razgledanosti in družbene kultivacije. Že pred drugo svetovno vojno so nastajale študije o prebivalstvenih vprašanjih, problemih vasi in kmečkega stanu, začetkih dnevnega vozaštva in spremembah v pokrajini, ki jih je sprožal razvoj neagrarnih dejavnosti. Gradivo za to so bile diplomske naloge ter posamične raziskave in objave posameznikov. Te tematike so se prekrivale s prizadevanji zlasti etnologov in zgodovinarjev. Ilešičeva študija o gospodarskih spremembah in strukturi takratne Slovenije bi bila lahko tudi z metodološkega zornega kota začetek ekonomske (gospodarske) geografije. Melikov doktorat o kolonizaciji Ljubljanskega barja (1927) je konceptualno zgodovinsko-geografski. Melik se je sprva posvečal geomorfološkim vprašanjem, kasneje pa je kot zagovornik geografske kompleksnosti iskal povezave med naravnimi in družbenimi dejavniki. Že pred drugo svetovno vojno je pričel snovati temeljit in podroben regionalno-geografski oris Slovenije. Delo je končal leta 1963 z izdajo zadnjega od petih debelih zvezkov monografije. Tako obsežnega opusa ni do danes še nihče zares presegel. Melik ni bil le natančen opazovalec z izrednim darom za razlago, temveč tudi natančen kronist in razlagalec naravnih in družbenih procesov.

Rast in specializacija geografije po drugi svetovni vojni

Po drugi svetovni vojni je nastopila socialistična družbena ureditev in tudi v znanosti in stroki vsiljevala ideološke vzorce razmišljanja in predvsem odrinila tiste, ki niso bili zvesti sledilci nove družbenopolitične doktrine. Zaradi hitro rastoče industrializacije in urbanizacije so se vzpostavljala nova dinamična razmerja med mestom in podeželjem. Melik, tedaj že akademik in v letih 1946 do 1950 tudi rektor Univerze v Ljubljani, je v teh okoliščinah vizionarsko predvidel aplikativne možnosti geografije. V ospredje so postavljali študije prebivalstvenih sprememb, gospodarskih in regionalnih potreb. Ilešič, druga ključna figura slovenske geografije, se je ob regionalni posvetil zlasti gospodarski geografiji. Njegova teoretična premišljanja je okrepilo sodelovanje s poljsko

agrarnogeografsko šolo Jerzyja Kostrowickega (Ilešič, 1950). Melik in Ilešič sta bila do izteka petdesetih let edina oblikovalca geografske miselnosti.

V senci zagovarjanja geografske kompleksnosti in enotnosti se je začela določena specializacija. Diplomantov je bilo vse več, družbene prilike vse bolj različne, tehnologija raziskovanja je omogočala natančnejše metrične pristope, podrobnejše raziskave in boljšo dokumentacijo. Leta 1946 je v okviru Slovenske akademije znanosti in umetnosti začel delovati tudi oddelek za geografske raziskave. Vse do devetdesetih let 20. stoletja so se posvečali raziskovanju ledenikov (ki še danes velja za najdaljši neprekinjen geografski projekt), geomorfologije, poplav, gorskih kmetij in poselitve ter pozneje naravnih nesreč. Istega leta je začel svojo pot Inštitut za raziskovanje krasa v Postojni; v prvih treh desetletjih je v njem delovalo več geografov. Geografski inštitut na Filozofski fakulteti se je leta 1961 preimenoval v Oddelek za geografijo in tako je ostalo do danes. Na pobudo V. Klemenčiča je bil leta 1962 ustanovljen nov geografski inštitut v univerzitetnem okviru, ki se je posvetil predvsem družbenogeografskim tematikam. Leta 1959 je ljubljanska geografija dobila tretje mesto univerzitetnega profesorja: zasedel ga je Vladimir Klemenčič. Potem je bil kadrovski razvoj ustanove sorazmerno hiter. Leta 1960 je začel predavati Igor Vrišer, dve leti pozneje Mirko Pak, leta 1966 pa še Ivan Gams in Darko Radinja. V naslednjem desetletju in pol so se v kreiranje ljubljanske geografske šole vključili še Jakob Medved, Franc Lovrenčak in Matjaz Jeršič. Ta druga generacija je oblikovala panožne specializacije na različnih tematskih področjih. Delitev na fizično in družbeno geografijo je sicer ostala, a je bila organizacijsko in operativno vse manj pomembna. Zamenjale so jo geografske panoge, prilagojene tematikam in problemom, ki naj bi jih reševali. Razvijale so področne metodologije, gradile so teoretična ozadja in iskale poti do uresničitve v praksi. Pozneje so sledile še druge in pahljača geografske vednosti je dosegla širino, kot jo poznamo danes.

Regionalnogeografsko usmerjena geografija je bila zanimiva predvsem za šolo in nezadostna za nove družbene potrebe. Nagel razvoj različnih geografskih panog je prinašal navdušenje, a tudi skrb za enotnost geografije kot znanstvene discipline. Precej burje med geografskimi duhovi je sprožilo zlasti pojavljanje socialnogeografskih raziskovalnih koncepcij. Zadrega pred razcepitvijo vede je bila do neke mere upravičena. Med slovenskimi geografi je prevladalo prepričanje, da je nastopajoči dualizem za geografijo škodljiv, in so ga odklonili. Panoženje geografije se je usmerjalo po starih geografskih smereh: fizični in družbeni

geografiji. Ta tok se je vzpostavil v šestdesetih letih in se potem nadaljeval do danes. Vmes se je posebej organizirala šolska geografija in se razvile nekatere tehnične discipline, kot so tematska kartografija in metodologija dela, naslonjena na obdelavo podatkov in geografske informacijske sisteme. Geografija se je razvijala v področne problemsko usmerjene geografije, ker so tako narekovale nove družbene razmere. Ob tem živahnem intelektualnem vrvenju so nastajala epohalna dela, kot so leksikoni in atlasi ter vrsta znanstvenih monografij.

Osamosvojitve Slovenije je vsaj za nekaj časa postavila tematike nove države zelo v ospredje. To je bil čas ustvarjanja za občo javnost in promocijo geografije izjemno pomembnih, pravzaprav epokalnih del, kot je bil nov krajevni leksikon, priredba najbolj podrobnega atlasa sveta s Slovenijo kot mednarodno dejavnim subjektom v tej kartografski stvarnosti, predstavitevami držav sveta, jedrnatim opisom države in njenih značilnosti, še posebej pa prvi nacionalni atlas in tri desetletja po Meliku nove regionalnogeografske monografije in vrsta derivatnih produkcij omenjenih del. V teh procesih je sodelovala večina slovenske geografske srenje, ne glede na institucionalne okvire.

Šolska geografija je najstarejša tematska kontinuiteta geografije. Bila je začetni motiv in stalna spremljevalka vseh generacij ljubljanske geografske šole. Vsebinsko je zavezana zlasti regionalni geografiji kot najobsežnejši vsebini poučevanja v šolah različnih vrst in stopenj. V njej so se po malem kalili mnogi, poseben prispevek pa so dali ustvarjalci, kot so M. Žagar, M. Košak, S. Brinovec, J. Kunaver in zdaj T. Resnik Planinc in M. Ilc Klun ter med pisci učbenikov zlasti J. Senegačnik.

Iz fizičnih geografij k problemom okolja

Fizičnogeografski spekter je od petdesetih let doživel velik razmah. Tega ne gre pripisati organizacijskim perturbacijam ljubljanske univerze. Leta 1949 so geografijo vključili v Prirodoslovno-matematično fakulteto, jo 1955 razdružili in leto pozneje za nekaj let spet postavili v naravoslovne vode, dokler se ni 1961 (spet) ustalila na Filozofski fakulteti. Posebnega učinka (kljub pričakovanjem) od teh reform ni bilo. Pomembnejši so bili organiziranje raziskovalnega dela na inštitutih in kadrovske možnosti, ki so omogočile in spodbudile razvoj raziskav. Poleg oddelka za geografijo so bili pomembno prizorišče fizične geografije zlasti

geografski inštitut na Slovenski akademiji znanosti in umetnosti (danes Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU) in študije krasa na specializiranem inštitutu za raziskovanje krasa v Postojni. Na tej sicer interdisciplinarni znanstveni ustanovi so imeli geografi vselej pomembno vlogo. Raziskovanje slovenskega podzemskega sveta je postalo sistematično. Tu je začel znanstveno kariero I. Gams, nesporna avtoriteta v svetu krasoslovja. S svojimi deli, organizacijami znanstvenih dogodkov in pedagoškim delom je prispeval k svetovnemu ugledu slovenskega krasoslovja in z njim tudi geografije. Sledili so mu še nekateri, kot na primer A. Kranjc, P. Habič, T. Slabe, A. Mihevc, izven teh inštitutskih okvirov pa J. Kunaver in zdaj U. Stepišnik.

Drugo področje fizične geografije je hidrogeografija, katere utemeljitelj je bil v slovenskem okolju D. Radinja. V ospredju raziskovalnih zanimanj so bile predvsem reke in podtalnica, manj pa jezera in morje. Dokaj samosvoji področji sta postali pedo- in biogeografija (F. Lovrenčak, B. Repe). Za razvoj fizične geografije je bilo oblikovanje prilagojenega laboratorija (predvsem za analize prsti, kamnin in vode) velikega pomena. V okviru fizične geografije zavzema posebno mesto klimatogeografija. Podnebje in vreme sta sicer ves čas zanimali geografe, pomembnejšo utemeljitev pa je dobila nekaj pozneje kot druge panoge (D. Ogrin).

Navedene fizične geografije so poglobljale vedenje o zakonitostih, razmerjih in procesih na področju klime, kraških pojavov, vodne sfere, prsti in rastlinskega pokrova, ugotovljale občutljivost slovenskih pokrajinskih prvin, se seznanjale s posledicami kontaminacije okolja ter proučevale tveganja, ki jih antropogeno sproženi procesi povzročajo družbi. Iz analitične perspektive so domala na vseh »geografijah« prehajali na raven znanstvene sinteze, tvegali napovedi, postavljali svarila ter gradili module drugačnega, prilagojenega in manj tveganega ravnanja. Aplikacija je postala enako pomembna kot analiza in podoba zanesljive, na metrične analize in statistične podatke naslonjena znanost je prehajala v bolj sistematične in široke med-geografije, da bi lahko probleme poiskala, jih razložila ter skušala reševati. Tak preboj ni bil samoumeven niti enostaven ali hiter. Zahteval je leta uvidevanja in prilagajanja ter se naposled realiziral v novem problemskem polju geografije – varstvu okolja. Neželene posledice človeških aktivnosti v okolju, kot so smrad, smog, prah, hrup, toplotna, svetlobna, kemična, biokemična in radiološka obremenitev, so postale nasprotni učinek zelenega napredka – razvojna

grožnja. »Okoljaši« so se od osemdesetih let okrepili kot struja znotraj geografske vednosti in postali standardni del slovenskega geografskega miselnega sveta. Znanilec teh pristopov je bil Avguštin Lah, pozneje pa vrsta avtorjev in avtoric študij o problemih okolja (D. Radinja, M. Špes) ter najdejavnejši Dušan Plut. Zaradi velikega družbenega angažiranja je v tretji generaciji geografov verjetno najbolj prepoznavno ime. V ta sklop logično sodijo tudi raziskave o naravnih nesrečah, katerih pridevnik »naravne« je z leti postal precej antropogeniziran. Ugotovilo se je, da so potresi, poplave, suše, plazovi in usadi po svojem počelu sicer naravni dogodki (ali procesi), po svojih učinkih pa v visoki korelaciji s stopnjo človeškega pohlepa in neumnosti, kar zadeva različne posege v okolje (Natek, 2011). V tej maniri je geografija oblikovala svarila in usmeritve, smiselne, da jih upoštevajo v upravljanju in prostorskem načrtovanju. Vsak geograf je zato vsaj po malem »okoljaš«, oseba s širokim pogledom na razmerja med človekom in naravo, pa naj gre za usmerjanje malih mestnih kmetij ali pa velikopotezno razpravo o prometnih strategijah. V geografski besednjak so se vpeljale besede, kot so »problem«, »okolje«, »degradacija«, v novejšem času pa »trajnostni razvoj« (Plut, 2011), s katerimi se je dalo razmeroma široko manipulirati, in nič ne kaže, da bi smeli te reči v prihodnosti opustiti. Enotnost geografije ter sklicevanje na celovitost in prepletenost naravnih in družbenih dejavnikov, s katerim danes radi opisujemo geografijo, sta postala pomemben kapital vede. Geografski integralisti izpred nekaj desetletij so torej imeli (bolj) prav, ko so se potegovali za enotnost geografske stroke.

Družbene geografije in geografski prostor

Od začetkov ljubljanske univerze je imela družbena geografija tu svoje mesto. Stolica za antropogeografijo je bila vsaj nekaj let prazna zaradi kadrovske suše. Družbenogeografskim tematikam so v diplomah in doktoratih prve generacije absolventov ljubljanske geografske šole namenjali precej pozornosti, izrazitega družbenega geografa pa vendarle ni bilo. V razmišljanjih takratne evropske geografske srenje (in slovenska se temu ni mogla ogniti) so še močno vela naziranja geografskega determinizma. Vendar se je na horizontu geografske vednosti že pojavila nova smer – socialna geografija. Izhajajoč iz nemške antropogeografije in francoskega posibilizma se je nova smer geografskega razmišljanja začela

uveljavljati v družbah z naglimi procesi urbanizacije in industrializacije (Bobek, 1948). V svojih raziskavah o preobrazbi iz agrarne v industrijsko družbo jih je med slovenskimi avtorji prvi uporabil V. Klemenčič, izhajajoč sicer prvotno iz regionalno- in gospodarsko-geografskih pristopov. Zaradi tesnega sodelovanja predvsem z Münchensko socialnogeografsko šolo Karla Rupperta se je uveljavila predvsem ta različica koncepcije (Ruppert idr. 1977). Socialna geografija se je v Sloveniji in Nemčiji razvijala sočasno; a pri tem sta struji ubirali precej svojske poteze, zaradi katerih lahko našo utemeljeno imenujemo slovenska socialnogeografska šola. Socialna geografija se je ustalila kot način geografskega razmišljanja in se uveljavila kot ozadje široke palete tematskih geografij, ki jih skupaj postavljamo v okvire družbene geografije.

Poglavitni motiv tematskega širjenja geografske stroke so bile naglo se spreminjajoče družbene razmere, nastale z uveljavljanjem urbane družbe. Glavni znanilki sta bili urbanizacija (širjenje mest in mestnega načina življenja) in industrializacija: obe sta družno spreminjali življenjski slog ljudi in kulturno pokrajino. Geografija je morala te spremembe razlagati, da bi zadostila konkurenčnosti vede o razmerju med človekom in naravo. Glavna priložnost pa se je ponudila v vstopom v izrazito aplikativno smer geografskega razmišljanja na različnih problemskih področjih. Klemenčičevo izvorno zanimanje je bilo namenjeno podeželju na stiku z mestom in industrijo (Klemenčič, 1968), katere dedič je danes geografija podeželja (Potočnik Slavič, 2009), medtem ko je zanimanje za mesto in urbanizem zasluga zlasti I. Vrišerja (1959), dediči pa so sedanja urbana geografija (Rebernik, 2004), gospodarska geografija s posebnim težišči na področju prometa in turizma (Pelc in Černe, 1993) ter seveda prostorsko načrtovanje. Vsaka izmed teh vej ima korenine že globoko v šestdesetih letih, a je potrebovala čas in okoliščine, da je lahko izkazala svoje prednosti in avtorje, ki so ji sami in naslonjeni na tuje akademske vzore postavljali teoretično-metodološko konstrukcijo. Širše jih lahko vzamemo v okrilje moderne gospodarske geografije. Nekako v osredju zanimanja družbene geografije je bilo prebivalstvo: bodisi v prostorski dinamiki (Klemenčič, 1971) bodisi v luči demografskih sprememb, ki sta jih zasledovala zlasti V. Kokole in L. Gosar, ali pa dnevne migracije delovne sile. Geografija podeželja je, temelječ na bogatih izhodiščih agrarne geografije (B. Belec, L. Olas), proučevanju kmetij (A. Medved, M. Natek) in raziskovanju preobrazbe podeželja (Klemenčič, 1975),

prešla v tretjem tisočletju v precej nove koncepte. Gospodarsko-geografsko strujo pa tudi področja proučevanja mest je že v klasični dobi socialnogeografskega vzpona koncipiral M. Pak. Področje turizma je razvil M. Jeršič in nadaljeval A. Gosar, zdaj razvijajo ta področja nasledniki (D. Cigale).

Regionalni razvoj ostaja med najpomembnejšimi raziskovalnimi področji geografov, kjer se upoštevajo demografski dejavniki, socialni kapital in diferenciacija interesnih skupin prebivalstva ter odnosi med njimi. Izpostavljajo se rastoči problemi periferizacije, socialne degradacije določenih okolij (na primer starih industrijskih območij v zatonu) ter iskanje možnosti sanacije in revitalizacije. Neposredno se na to vežejo vprašanja razvoja moderne industrije in drugih gospodarskih dejavnosti, zlasti različnih storitvenih dejavnosti, vključujoč pri tem predvsem vprašanja lokacije in širše vzetih regionalnih učinkov. Postmodernistični utrip opredeljuje pojem lokacije veliko bolj v soodvisnosti od medsebojnega vpliva posameznih dejavnosti oziroma tipov rabe prostora (Kušar, 2010). To velja tudi za lokacije gospodarskih dejavnosti, na primer na robove urbanega prostora lociranih in prometno dobro povezanih nakupovalnih središč (Drozg, 2007). V ta kontekst sodijo raziskave o življenjskih slogih prebivalstva in življenjski ravni, kar v precejšnji meri korelira tudi z rastočo socialno stratifikacijo in kulturno diferenciacijo slovenske družbe kot delom globalnih sprememb (Krevs, 2008). Pojavili so se izzivi reinterpretacije humane geografije in poskus »kritičnih« znanosti kot izrazito postmodernističnih modnostnih vplivov. V areno slovenske družbene geografije je kot zadnja vstopila politična geografija. V slovenskem prostoru je bila noviteta, v Evropi reanimirana stroka in akademska disciplina, za velesile pač kontinuiteta z določenimi akademskimi prilagoditvami. Mejna vprašanja Slovencev pa so bila zanimiva že mnogo prej (Randall, 1955). V slovensko geografijo je vstopala prek socialne geografije, tematsko vezana na obravnavo manjšin (Klemenčič, 1986) in političnih meja (Bufon, 2017), širokega spektra narodnega vprašanja (Zupančič), mednarodnih migracij in diaspore (R. Genorio), volilne geografije (B. Rogelj, J. Tiran) ter kriznih območij po svetu (Zupančič, 2015). Vseh imen zdaj aktivne geografske srenje pa zaradi omejenega obsega ni mogoče navesti. Tega naj bralec oziroma bralka avtorju prispevka ne zameri, kakor tudi ne oni, ki bi zaradi svojega strokovnega opusa morda pričakovali, da bodo imensko navedeni.

Epilog

Geografija je veda, katere razvoj so spodbujale raznolike družbene okoliščine, da bi jih geografija razumela v prostorski razsežnosti. Naloga raziskovalca je, da problem evidentira in poudari potrebo po njegovem reševanju. Geografija ne sledi premisam sterilne znanosti, ki naj bi bila razbremenjena pritiskov in pričakovanj družbe; tako konstelacijo imam za nesmiselno in v luči uporabnega znanja tudi kontraproduktivno. Geografija ustvarja vednost na rezervo: šele ob pretresu različnih informacij je mogoče racionalno presojeti o družbi in njenem prostoru. Oziranje za sodobnimi področji družbenogeografskih pristopov razkriva tendence nadaljnega širjenja, kar je skladno z načelom aktualizacije vede in stroke. Današnje raziskovalno področje družbene geografije je zelo široko, pristopi pa se pragmatično prilagajajo tematiki in problematiki. V vse večji prepletenosti posameznih geografskih panog ter ob vključevanju sorodnih znanstvenih disciplin in strok, prav tako pa tudi ob zagotavljanju prednosti geografske kompleksnosti strok se zdi, da je širina geografije zdaj podobno umestna kot v času, ko številne različice panožne razdeljenosti še niso obstajale.

Literatura

- Bobek, H., Stellung und Bedeutung der Sozialgeographie, *Erdkunde* Bd. 2, Hf. 1/3, Wien 1948, str. 118–125.
- Bufon, M., *Meja in obmejne skupnosti na Slovenskem*, Koper 2017.
- Drozg, V., Tri paradigme novodobnega razvoja slovenskih mest, *Dela* 27, 2007, str. 133–148.
- Ilešič, S., *Sistemi poljske razdelitve v Sloveniji / La physionomie parcellaire des champs en Slovénie*, Ljubljana 1950.
- Klemenčič, M., Sodobni prelog v SR Sloveniji, *Geografski vestnik* 47, 1975, str. 75–90.
- Klemenčič, V., Problemi mešane strukture gospodinjstev in kmečkih gospodarstev v Sloveniji, (Prispevek k študiju urbanizacije), *Geografski vestnik* 40, 1968, str. 19–52.
- Klemenčič, V., Prostorska diferenciacija Slovenije po selitveni mobilnosti prebivalstva, *Geografski zbornik / Acta geographica* 12, 1971, str. 135–220.
- Klemenčič, V., Državna meja na območju Slovenije in obmejna območja kot poseben geografski fenomen, *Razprave in gradivo* 20, 1987, str. 57–79.

- Krevs, M., Sense of Place and Quality of Life in Post-socialist Societies, v: Sense of Place, Health and Quality of Life (ur. Eyles J. in Williams A.), London 2008, str. 135–152.
- Kušar, S., Postmoderni pristopi v ekonomski geografiji - institucionalni pristop, *Geografski vestnik* 82-2, 2010, str. 25–38.
- Melik, A., *Kolonizacija Ljubljanskega barja*, Ljubljana 1927.
- Natek, K., Temeljni termini v geografiji naravnih nesreč, *Dela* 35, 2011, str. 73–101.
- Pelc, S. in Černe, A., Območja prometne privlačnosti med središči urbanega sistema Slovenije, *Geografski vestnik* 65, 1993, str. 69–78.
- Plut, D., *Geografija okoljskih virov*, Ljubljana 2011.
- Randall, R.R., The political geography of Klagenfurt plebiscite area, Massachusetts 1955.
- Rebernik, D., Sodobni urbanizacijski procesi: od suburbanizacije do reurbanizacije, *Geografski vestnik* 76-2, 2004, str. 53–64.
- Ruppert, K., Schaffer, F., Maier, J. in Paesler, R., *Sozialgeographie*, Braunschweig 1977.
- Slavič Potočnik, I., Socialni kapital na slovenskem podeželju, *Dela* 31, 2009, str. 21–36.
- Vrišer, I., Nastanek in razvoj Nove Gorice, *Geografski vestnik* 31, 1959, str. 45–78.
- Zupančič, J., Crisis urbanization and empty spaces: the spatial aspects of ethnic conflicts, v: *Ethnic conflicts and global interventions* (ur. Wells, M.), New York 2015, str. 21–39.

Povzetek

Študij geografije na ljubljanski univerzi se je začel pred stoletjem kot eno od ustanovnih področij v okviru Filozofske fakultete. Po začetnih kadrovskih zadregah je šel razvoj vede in študija od splošne regionalnogeografske koncepcije k tematski specializaciji. To odraža tudi sedanja študijska ponudba Oddelka za geografijo. Diplomanti in diplomantke se zaposlujejo na različnih področjih od uprave in raziskovanja do gospodarstva in samostojnega podjetništva, pri čemer je širina znanja dostikrat odločilna prednost.

Ključne besede: študij geografije, stoletnica, Oddelek za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani